

POJAM KULTURALNE INTIMNOSTI U DJELU VIKTORA PELEVINA

Alen Ontl

Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

It is the purpose of this essay to examine how the notion of cultural intimacy has been used by modern Russian writers in an attempt to understand the intricate dynamics of irony in its handling of nationalistic ideas. Current and past forms of social organization in Russia are taken as parameters by which writers like Pelevin orient their writing, and their sensitivity to the tension between „collective self-presentation“ and the embarrassing aspects of „collective self-knowledge“ is key to understanding the role similar types of fiction have had in modern Russian literature, and also understanding their role in recording as well as creating certain forms of social behavior.

Temelji ruske intimnosti

No, tu je teško biti čovjek. Korak u stranu od tajnog nacionalnog gestalta i ta zemlja će te uzeti.

Sveta Knjiga vukodlaka, Viktor Pelevin

U razmatranju djela modernih ruskih pisaca u pravilu nailazimo na visoko socijalno osviještenu i angažiranu literaturu, bogatu alegorijom i brojnim

inovativnim književnim tehnikama koje često služe kao polazište za društvenu kritiku. Stoga će biti važno prvo razmotriti najutjecajnije filozofske i političke ideje tog doba prije nego što pogledamo u kakvom se one obliku javljaju u pojedinim književnim djelima. Jedna od permanentnijih karakteristika kasnije ruske socijalne misli jest zaokupljenost idejom seoske komune, idejom koju su propagirali slavofilski mislioci kao odgovor liberalističkoj tendenciji zapadnjačkih pisaca, a isto tako i europskoj filozofiji individualizma. Već 1845. Ivan Kireevsky suprotstavlja europski individualizam društvenoj organizaciji Rusije u male zajednice. Prema Aksakovu (Copleston, 1986: 71), Rusija se razlikovala od svih zapadnih zemalja po tome što nije imala želju za vlašću, odnosno konstituirala se kao država bez nasilne revolucije, a kao glavni primjer se često navodi otvoreni poziv Mihaelu Romanovu da preuzme vlast. Izuzmu li se mongolska naježda i nasilna vladavina Ivana IV, moglo se slobodno ustvrditi da ruski narod do tada nije doživio pravi tip revolucije, niti da je imao ikakvu želju za vladanjem. Drugim riječima, od tada se formirao jedan prešutni dogovor, zasnovan na međusobnom razumijevanju, ali nikada formalno izrečen, između vlasti i „zemlje“ (Aksakova metafora za ruski narod) koji je govorio da će se vlast baviti politikom, braniti zemlju i narod od vanjskih prijetnji i baviti se općenito vanjskim poslovima, ali da se neće miješati u svakodnevni život svojih građana. Građani, naravno, pristaju da neće pokušati uzeti vlast. Formulira se na temelju tih misli kod Aksakova ideja ruskog društva kao jedne proširene obitelji, iz čega kasnije dolazi poznata ruska ideja *sobornosti*.

Neke od tih povijesnih ruskih „specifičnosti“, izraženih u filozofskim sistemima ili kao dio određenih diskurzivnih formacija, valja bolje promotriti, ako se želi dobiti bolji uvid u konkretne društveno-političke odnose i situacije, kao i njihov utjecaj na prosječnog ‘nespecifičnog’ ruskog čovjeka. Od osamdesetih u javnom diskursu se javlja, a kasnije ukorjenjuje u narodnu svijest, niz distinkcija unutar zakonskih parametara sustava. Tako se ‘legalni marksizam’ suprotstavlja „nelegalnom“, „legalni KGB agent“ nelegalnom KGB agentu, a kasnije se javlja opće poznata razlika podzemnog djelovanja nasuprot zakonskom ili transparentnom, skrivenog nasuprot javnom. Dok u početku ove distinkcije daju dovoljno opravdanja i potiču društvenu kritiku, potom i revolucionarno djelovanje, barem jedno od kojih nalazimo u gotovo svakom povijesnom razdoblju Rusije, poslije će one postati materijalom za ironični tretman kod nezadovoljnih i obezvlaštenih Rusa.

Iako moć nasilnog režima pokazuje svoje najružnije lice kada obespravljuje pojedine društvene skupine, npr. siromašne i nemoćne, ta moć ipak nije apsolutna, odnosno uvijek je moguće njenu želju da se nametne izvući iz konteksta političkog djelovanja i ironizirati ju. Zbog toga i možemo naći određeni humor u okolnosti da je ruski prijevod prvog izdanja *Kapitala* prošao stroge zakone cenzure jer su ga vlasti smatrale predosadnim i opskurnim da bi bio od opasnosti. (Copleston, 1986: 245)

U sferi filozofske misli u to vrijeme djelo Nikolaja Fjodoroviča Fjodorova izaziva možda najveću pozornost. Fjodorov je tvrdio da je uloga znanosti da razvije sredstva za 'uskrnuće naših otaca,' koji su nepravedno zaboravljeni. (Copleston, 1986: 228) Želja za probijanjem barijera u znanosti obilježava rusku spekulativnu misao te daje dovoljno materijala za ironiziranje, ponekad i satiriziranje, kada se naposljetku ustanovi potpuna neizvedivost tih ideja. Čak ni razumna prosudba, koja u takvim slučajevima treba odijeliti ispravno od krivog, kao poznato Staljinovo arbitriranje u područjima lingvistike i biologije (jedinstven i vrijedan primjer kako autoritativna nestručna vlast s kompleksom univerzalnog genija prodire u zaštićene sfere znanosti), ne može ostaviti nikakav pozitivan dojam, kao što ne može niti nepotizam, taj „politički ekvivalent incesta“- prisjećamo se Lenjinovog avunkularnog opisa Bukharina, inače glavnog zagovornika teške industrije, kao „miljenika Partije“ - ne može dakle ostaviti nikakav drugi dojam kasnijem naraštaju nego neukusno smiješnog, a prethodno spomenuto miješanje sfera znanja će se protegnuti u šezdesete, npr. u *agitprop* ideji da „uspješno slijetanje Sputnika dokazuje istinitost Marksizma-Leninizma.“

Odnos vlasti prema umjetnostima, posebno književnim aktivnostima, je isto tako pun ambigviteta i nerazumijevanja. U to vrijeme književna kritika je redovno korištena kao krinka za izražavanje političkih ideja koje su smatrane opasnim za vlast (Copleston, 1986: 58) kreirajući jedan odnos sumnje i nepovjerenja, koji će kasnije iznjedriti takve prakse kao što su *samizdat*, jedini način da književna kultura pruži otpor represivnom režimu. Izvor tih tendencija se nalazi u jednom svojstvenom odnosu marksističke misli i umjetnosti - ako se umjetnost redefinira u terminima ekonomsko-sociološkog djelovanja i uvjetovanja, njezine pretenzije i ograničenja odmah postaju očita.

Kulturalna intimnost

Rast nacionalnih država i utemeljenja službenih ideologija potkraj 19. st., razvoj marksističke misli i korespondirajuće revolucionarne prakse, doveli su kasnije do ozbiljnih preispitivanja i velikih neozbiljnosti. Sjetimo se da je, kada su u pitanju opažanja važnijih povijesnih razvoja, Dostojevski, uz nekolicinu istomišljenika, često naglašavao da je socijalizam zapravo dijete katolicizma.

Bradata figura proroka Marxa više nije, posebno nakon početka kraja komunizma 1953. god, djelovala tako zastrašujuće ruskom seljaku. Možda bi neki sovjetski građani bili i dalje zadovoljni „gulaš komunizmom,“ ali novi humoristi (modernisti, postmodernisti) su pronašli vrlo kreativan način kako bi izrazili svoj novi stav prema ranijim političkim ortodoksama. Dali su izražaj jedinstvenom potencijalu ironije, s tim da su, za razliku od pisaca drugih naroda, imali gorko iskustvo iza sebe koje je davalo snažan i solidan temelj, ali i opravdanje, njihovom ponašanju. Jer ne može se reći da rečenicu poput ove koja slijedi, koja afirmira ali istovremeno i ironizira ideju zajedništva, možemo pronaći u djelima ne-ruskih pisaca tog, ili bilo kojeg drugog perioda, ili u književnostima čije nacije nemaju visoko razvijen društveni moral i nešto što možemo nazvati „društvena kooperativnost“:

Evo što, građani: telefonirajte smjesta u miliciju neka pošalju pet motorista s mitraljezima da uhvate profesora. (Bulgakov, Majstor i Margarita, 68)

U ovom kontekstu, cilj ironičnog postupka u književnom djelu jest dati pravo, metodu i terminologiju svima koji osjećaju potrebu za ismijavanjem ideja o nacionalnom ponosu, nacionalnoj odanosti, o mudrosti vođe i sl. a smatraju se dobrim građanima, pa čak i domoljubima, te tako postižu samopotvrdu u jednoj zajedničkoj aktivnosti na nacionalnoj razini. Jedan od velikih uvida kulturalne intimnosti biti će stoga da je moguće prezirati državu, barem onu koja je produkt sadašnjeg poretka, a u isto vrijeme biti veliki domoljub. Kao što sam autor piše u predgovoru, cilj knjige *Kulturalna intimnost* jest „zadrijeti iza fasada nacionalnog jedinstva kako bi se istražile mogućnosti i granice kreativnog neslaganja.“ (Herzfeld, 1997: 1; u daljnjim citatima CI).

Uz mnoge druge sociološko-književne pojmove, kao što su strukturalna nostalgija i socijalna poetika, autor nudi koncept kulturalne intimnosti kao protulijek formalizmu kulturalnog nacionalizma. (CI: 14) U zemljama u kojima stari patrijarhalni modeli sada predstavljaju nešto čega se treba

sramiti, nove ideje o nekim drugačijim ustrojima nadahnjuju građansku misao. Raširenost takvog tumačenja središnjih postavki nacionalnog mehanizma je takva da se možemo složiti s autorom kad kaže da većina građana većine zemalja sudjeluju kroz svoje nezadovoljstvo u potvrđivanju nacionalne države kao središnjeg legitimirajućeg autoriteta u svojim životima. (CI: 2)

Postoji dakako i materijalna podloga na kojoj se gradi pojam kulturalne intimnosti - ona se nalazi u „povijesnom košu za otpatke, gdje trebamo tražiti talog koji daje utjehu.“ (CI: 64) Promotrimo li ove primjedbe u kontekstu ruske kulture, uz tek osnovno poznavanje ruske povijesti, postat ćemo uvjereni da ove ideje mogu polučiti velike plodove djelima ruske postmoderne fikcije i dati jedno pozitivno usmjerenje, jedan izlaz iz terora političke klime koja čini se u Rusiji nikad ne prestaje. Iako se ta misao može činiti pomalo anarhičnom ako se primijeni u krivom kontekstu, kao npr. da se „većina građana slaže budući da je država zatrpána grabežljivim birokratima, previše poslušnosti prema zakonu je besmisleno,“ sloboda da se izrazi ova vrsta građanskog neposluha postaje ključna za održavanje vitalnosti tih ideja. Nakon niza komunalnih uređenja društva, nakon uzastopnih autokracija u kojima je moć nekontrolirana, postavlja se pitanje: „koji je zajednički temelj koji u konačnici razvodnjuje mogućnost jasno definiranih, nepromjenjivih nivoa moći?“ Odgovor se nalazi u pojmu kulturalne intimnosti, koja dobiva središnju poziciju: „priznavanje onih aspekata kulturalnog identiteta koji se smatraju izvorom vanjske sramote.“ (ibid)

Mora se istaknuti da takva vrsta razmatranja ne uzrokuje samoprijezir, deprimiranost, a niti bi trebala stvoriti uvjerenje o inherentnoj nepravdnosti sustava. Ona nasuprot tome mogu i trebaju biti izvor unutarnjeg povezivanja, kreirajući slobodniji, manje plašljivi i sumnjičavi odnos sa stupovima moći. Autor tako često naglašava da on zagovara priznavanje kulturalne snage cinizma, ali ne i potpuno zauzimanje istoga.

Koje su izravne implikacije takvog društvenog stava? Čemu vode, u bližoj budućnosti, odbacivanje statičnog kulturalnog identiteta, svakodnevna subverzija normi, pretjerivanja, parodije i ostale „deformirajuće prakse“, posebno ako uzmemo u obzir činjenicu da „službene ideologije odbacuju takvu semantičku labilnost“? Gotovo nedvosmisleno, one „održavaju na životu zajedničke kulturalne sadržaje i oblike i donose osjećaj za kreativan razvoj.“ Jednostavnije rečeno, društvo stvara situacije koje kod pojedinca

stvaraju osjećaj nelagode, pojedinac se povlači, što je čin negiranja društva, koristeći to stanje uma za produkciju, čiji plodovi na kraju trebaju umanjiti osjećaj nelagode drugih pojedinaca jer dolaze do spoznaje da su većim dijelom u pravu i da nisu sami, te da u sebi imaju potencijal za stvaranje nove, ugodnije društvene klime.

Kulturalna intimnost, kao što smo rekli, bavi se „alternativnim diskursima“ (CI: 54). Ali bavi se i onima, odnosno promatra i one koji proizvode te diskurse. U tom smislu autor stremlji prema široj definiciji kada opisuje taj pojam kao „razumno učinkovit heuristički uređaj za lociranje poredljivih dinamika kulturalne osramoćenosti i solidarnosti.“ (CI: 34) S vremenom postaje očito da prevelika pozornost upućena nacionalnoj državi postaje opresivna prema slobodi duha, a pojedini nastupi osobne povijesti gube svoju društvenu ulogu stvaraoaca među-građanske razumljivosti. Iznova se pokazuje da ljudi koji se bave takvom vrstom diskurza postaju zanemarivani, ignorirani, ponekad i cenzurirani, što bi se, poučeni primjerima kao Bulgakova, posebno po pitanju odnosa prema njegovom djelu u 1930-ima, ne bi smjelo dopuštati. Jedna ozbiljna posljedica učestalog zanemarivanja nekog domaćeg autora je ta da se zemlja dovede u kritičan položaj naknadnog preispitivanja nacionalne književnosti, revidiranja kanona, što, gledajući unazad, ostavlja dojam diletantizma.

Glavna pouka kulturalne intimnosti je ta da sterilne državne institucije moraju znati prepoznati onaj osjećaj zadovoljstva koji prati određene vrste diskurza, koji im služi kao i motiv, ako kulturalna intimnost uopće treba zaživjeti: „Uvijek se mora braniti prostor skrivenog zadovoljstva, koji je bitan za održavanje osjećaja kulturalnog zajedništva upravo zato što prkosi neadekvatnim i utopijskim generalizacijama države.“ (CI: 58) Kada ju se malo bolje promotri, dinamika kulturalne intimnosti otkriva nove dubine razumijevanja nacionalnih osjećaja, na primjer, „zašto mnogi mrzitelji države imaju u isto vrijeme pravo na duboki patriotizam“ ili kako česta uplitanja države u privatnu sferu pojedinca ipak nisu uspjela uništiti osjećaj zajedništva i solidarnosti. (CI: 61)

Nacionalisti mogu ukazati na interese manjina prema stjecanju moći, iako se to sada smatra samo još jednim primjerom međunarodnog nasilništva (CI: 35) Može se isto tako s pravom ustvrditi da se nacionalisti u pravilu boje raznovrsnih kulturalnih čitanja, kao što su samopotvrđivanje manjina, buntovništvo mladih, priznavanje drugih kultura na istoj političkoj razini (CI: 28) i sl, iako naravno većina nacionalizama nije u stanju sama

održavati potporu javnosti bez takvih prekida koji stvaraju intimnost; „nacionalni sram može postati ironični temelj za intimnost i emocije, jedna družba oštećenih, unutar privatnih prostora nacionalne kulture.“ (CI: 29) Glavni primjer je Italija – postojanje mafije simbolizira neuspjeh države, a „nepotizam postaje politički ekvivalent incesta.“ (CI 62) U Rusiji ćemo naći jednu tradiciju ponude alternativnih zajednica, od religijskih sekta do ambicioznih militarističkih skupina, koje trebaju nadomjestiti neadekvatnosti nacionalne države.

Uzmimo jedan primjer nekonvencionalnog razmišljanja običnog ruskog građanina o ulozi vlasti: „Ruska vlast ima dvije osnovne funkcije koje se godinama ne mijenjaju. Prva je – krasti. Druga – gušiti sve uzvišeno i sjajno. Kad se vlast odveć zanese svojom prvom funkcijom, nema vremena za gušenje i dolazi do takozvane jugovine – procvatu sve umjetnosti i društvena misao.“ (*Generacija P*, str. 118)

Problem je dakle u tome što familijarna intimnost često biva iskorištena od strane države kao sociološko sredstvo na imaginarno-simboličkoj osnovi za običnu političku propagandu. (CI: 63) Kulturalna intimnost je, prema Aleksandru Kiossevu, „odgovor na prisutnost države,“ ali isto tako se pretvara u mnoštvo sličnih odgovora moći. (CI: 50) Prema nekim teoretičarima, ključan element za djelovanje ovog aspekta tog pojma je stvaranje frakcija. Tako Marc Abeles u svojoj studiji (1989) tretira francuske političare kao zasebno pleme, a Herzfeld će sugerirati da „oni koji primjenjuju stereotipe na sebe same možda ironično ismijavaju bezbrižne tvrdnje o superiornosti većine populacije.“

Ironična intimnost ili bliskost u svakodnevnim odnosima se izražava na različite načine u raznim kulturama. Tako, dok će u Grčkoj vrlo bliski, isključivo muški prijatelji jedni druge oslovljavati s „masturbatore,“ u Češkoj Republici s „vole“ (bik), u Rusiji nalazimo jednu civilniju varijantu – službeno, vrlo ironično, „građanine“.

Odnos nižih slojeva prema državi je neobična mješavina nepovjerenja - država je „antiteza povjerenja i jedan posve strani izvor autoriteta” - ona postaje metom svih mogućih „lakših“ kriminalnih aktivnosti - izbjegavanje poreza, mito, krivotvorenje - iz čega se kreira na granicama tog odnosa ono što teoretičari zovu modelom „kreativne zloće“ koji „podriva ali i održava autoritet države,“ (CI: 36) - i uvjerenja u autokratske ideale: vjere u ispravnost zastupništva i mudrosti nekolicine, te prepuštanje vođenja države

određenim slojevima. Takve ideološke postavke su imale mnoge dalekosežne implikacije za ruskog čovjeka - prepuštanje svih političkih obaveza vlastima je dovelo do stalnog nezadovoljstva tom vlašću i željom za novom. Pelevinovo ironiziranje ove tendencije stalnog kretanja prema nečemu novom, stalnog nezadovoljstva i naizgled neprekidnih reformi ima za posljedicu gubitak optimizma:

„Svaki put reforme počinju od izjave da riba smrdi od glave, zatim reformatori pojedu zdravo tijelo, a smrdljiva glava pliva i dalje. Stoga sve što je bilo trulo za vrijeme Ivana Groznog još uvijek živi, a sve što je bilo zdravo prije pet godina već je požderano.“ (*Sveta knjiga vukodlaka*)

O stanju ruskog društva

Rusi vole svoju zemlju, a njihovi pisci i pjesnici uspoređuju taj poredak s utegom na nozi čarobnog diva – inače bi, vele, prebrzo išao. Viktor Pelevin

U kontekstu rasprave o metodama figurativnog izražavanja i manipuliranja od strane države, Herzfeld pronalazi određene stalne elemente koje one koriste u sklopu svog literarnog arsenala kada žele izraziti građansku povezanost i bliskost s državom. Uglavnom se tu primjećuje „učestalost tjelesnih i familijalnih metafora“ (npr. Putinov opis familijalnog okruženja Moskve kao odgovor na pitanje što čini Rusiju tako velikom, nakon čega je nastupila nelagodna šutnja) te korištenje sportskog ili nekog drugog žargona za izražavanje političkih ideja. Povratni ironizirajući efekt će naći svoje mjesto u narodnom diskursu kada pisci počnu koristiti istu strategiju kao metodu prikazivanja kvarova u organizmu nacionalne države. Javlja se tako dužnost ironičnog izražavanja koja jedina može dati smisao življenju u korumpiranoj, fragmentarnoj sredini:

„Napisat ću knjigu i ona će sigurno jednom doći do tebe. Iz nje ćeš saznati kako se osloboditi ledenog mraka u kojemu zubima škrguću oligarsi i državni tužitelji, liberali i konzervativci, pederi i naturali, internet-kolumnisti, vukodlaci s epoletama i portfeljni ulagači.“ (*Sveta knjiga vukodlaka*)

Komentar koji slijedi ne mora se nužno tumačiti kao izjava osobe konzervativnog svjetonazora, već nezadovoljnog ironičara:

„Kod nas (riječ 'liberal') ...označuje nesavjesnog lopinu koji se nada da će dobiti nešto novaca ako će se izbuljiti i ponavljati da dvadeset parazita koji pucaju od debljine trebaju i dalje držati cijelu Rusiju za jaja zato što su na početku takozvane privatizacije prodavali cvijeće na pravome mjestu!“ (Sveta knjiga vukodlaka) iako njegovo pravo umijeće dolazi do izražaja u beskrajinim komičnim dijalogima na temu odnosa s državom:

- *Zašto se vi, Rusi, tako malo smijete?*
- *Ne moramo biti toliko konkurentni – rekla sam mračno. – ionako smo nacija luzera. ....- Vi to preuveličavate, rekao je.*

Sposobnost za reflektiranje autoironije na postojeći sustav je vrlo bitna tehnika ironičara. Čini se da kasni kapitalizam donosi brojna opravdanja za sve moguće literarne tehnike koje izvrću ruglu sustav, oštro se sukobljavaju klasnim podjelama i osnažuju svijest o jazu između bogatih i siromašnih, skromnih i kičastih, utjecajnih i onih koji moraju zbog prirode svog rada prihvatiti stroge granice svog djelovanja. Pisac odbacuje i ironizira takve podjele i ograničenja, te stavlja u ruke čitatelja oružje kojim se ovaj može suprotstaviti skučenom malograđanskom načinu razmišljanja:

- *Nemam ništa protiv krimića, ali ne podnosim kad krimići počinju tumačiti kako trebamo urediti Rusiju.*
- *Zašto?*
- *Pa to je kao kad bi maloljetnica, koju vozač na duge pruge pokupi fellatija radi, odjednom podigla glavu s radnog mjesta i počela davati naputke kako očistiti karburator na studeni.*

Čini se da se ta analogija Pelevinu posebno sviđa, jer malo kasnije nalazimo ovu varijantu:

- *A na što je nalik ruska duša?*

Zamislila sam se.

- *Na kamionsku kabinu. U koju te smjestio vozač-dugoprugaš da mu radiš fellatio. A onda je on umro, ti si u kabini ostala sama, a*

posvuda samo beskrajna stepa, nebo i cesta. A ti ne znaš voziti.
(ibid)

Cinizam tako postaje jedna od metoda suprotstavljanja korupciji, a alternativa je gotovo nezamisliva – indiferencija bi prerasla u nemoć, koja bi završila prihvaćanjem, što vodi u potpuno dekadentno društvo. Na to Pelevin upozorava kada stvara situaciju kada mladi roditelji, zbog prevalentne prakse prostituiranja djevojki, te lošeg ekonomskog stanja, poprate rođenje djeteta riječima „kako je dobro što nam se rodila kći, znači da nećemo gladovati u starosti.“ Dodaje da „kada je to čuo, Konfucije se objesio na vlastiti perčin.“

Naravno, nije samo ruska duša izgubila temelj i stabilnost. Ironizirati će i ono što vidi kao temeljnu neukorijenjenost ruske vlasti, kada ju u *Generaciji P* jedan programer sruši kompjutorskim virusom. Slijedi promptna reakcija koja je u stilu karikaturnih rješenja za koje su sposobni samo brzomisleći menadžeri koji vladaju Rusijom: „*Jeljin je već spreman. U Londonu su ga ponovno digitalizirali.*“ (ibid, 245)

Kada u *Svetoj knjizi vukodlaka* junakinja dobiva na dar broš, opisuje ga kao „jedinstven primjer sovjetskog kiča: briljantno klasje oko smaragdnh krastavaca i cikle od rubina. Vječno podsjećanje na jedinu bitku koju je izgubila Sovjetska Rusija – bitke za ljetinu...“ A pošteđeni psihološke analize nisu ni ruski muškarci: „...većina ruskih muškaraca homofobi su stoga što su u ruskom umu vrlo snažne metastaze kriminalnoga kodeksa časti. ...Stoga život ruskoga *machoa* slični na permanentnu spiritističku seansu: dok tijelo pliva u raskoši, duša izdržava kaznu u reštu.“

Svoju ponajbolju satiru Pelevin koristi u *Generaciji P*, gdje razne službe čudnih, često neugodnih imena, rade neugledne ili neobjašnjive poslove. Tako nalazimo Institut za pčelarstvo, koji, kada su suočeni s upitom „Čime se vi zapravo bavite?“, daju kriptičan, pomalo blesav odgovor: „mi smo tu kao pčele.“ Kafkijansko ironiziranje ozbiljnih državnih službi i poslova je vrlo komično, a ujedno i oslobađajuće za čovjeka koji poznaje pakao bezdušnog birokratskog aparata. Druga mogućnost jest dati im poluozbiljne zadatke koji zapravo zvuče uvjerljivo: specijalna služba „Narodna volja“, smještena odmah uz „Odjel analno–potiskujući“, se npr. sastoji od bivših kagebeovaca, a njihov posao je ukratko „da idu i pričaju kako su upravo vidjeli naše vođe, jednoga u ljetnikovcu, drugoga s maloljetnom kurvom“, a uglavnom rade „po pivnicama i kolodvorima.“ (*Generacija P*, str. 196) Oni

time čine bitnu društvenu zadaću: demitologizaciju vladajućeg sustava i njegovih zvijezda, te stvaranje atmosfere drugarstva.

Tu svijest o misterioznom u državnim službama Pelevin istražuje u istom romanu, u kojem se protagonist upliće u vrlo upitne poslove sa sumnjivim ljudima, gdje isprepletenost i međuovisnost svih službi uzrokuje potpunu zbunjenost, a klimaks svega je kada protagonist počne postavljati opasna filozofska pitanja, ponajprije „a na šta se sve oslanja?“ U tom trenutku, sugovornik, osoba koja možda zna odgovor, odjednom ga tako snažno uštipne da se komad kože odlomi, i prijetećim glasom izgovara: „o tome nemoj nikad razmišljati.“ (*Generacija P*, 2006) To je odgovor koji simbolizira nepropusnost autokratskih režima, ukazuje na ljubomorno čuvanje ideologije onih na vlasti, ali je i jasan podsjetnik na nekadašnju potrebu komunističkih vođa da cijeli narod drže u neznanju.

Literatura:

Bulgakov, Mihail. 1988. *Majstor i Margarita*, prevela Vida Flaker, Zagreb:

Copleston, Frederick. 1986. *History of Philosophy, volume 10, Russian Philosophy*, London : Continuum

Herzfeld, Michael. 1997. *Cultural Intimacy*, second edition, u *Social Poetics in the Nation-State*. New York: Routledge

Pelevin, Viktor. 1999. *Generacija P*. Zagreb: Književna Smotra

Pelevin, Viktor. 2002. *Čapajev i Praznina*, s ruskog prevela Natalija Nenezić. Beograd: Posle Orfeja

Pelevin, Viktor. 2003. *Omon Ra*, s ruskog prevela Irena Lukšić. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo

Pelevin, Viktor. 2007. *Sveta knjiga vukodlaka*; s ruskog prevela Irena Lukšić. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo

Pelevin, Viktor. 2006. *Dijalektika Prijelaznog perioda*, s ruskog prevela Irena Lukšić. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.